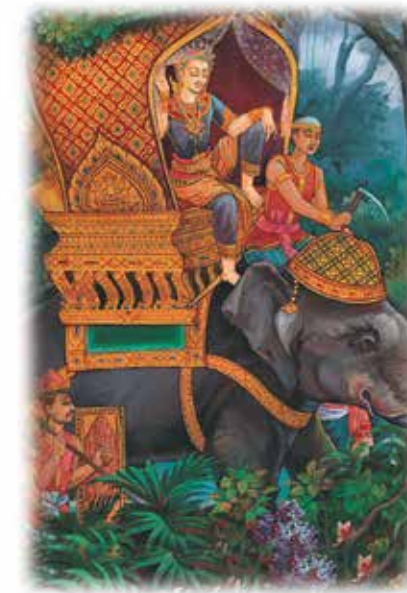

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

วรรณคดีวิจักษ์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

วรรณคดีวิจักษ์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๘ ๕๗๔๖-๗

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ดำเนินการจัดทำต้นฉบับ

ISBN 978-616-461-475-8

พิมพ์ครั้งที่สิบแปด

พ.ศ. ๒๕๖๗

จำนวน ๕๕,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย องค์การค้ำของ สกสค.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวงสะพานสอง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์และโทรสาร ๐ ๒๕๑๔ ๔๐๓๓ ต่อ ๓๑๘

www.suksapan.or.th

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เป็นหนังสือที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำขึ้นเพื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่มนี้ ได้ปรับปรุงเพื่อให้ทันสมัย กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อความเข้าใจ สามารถแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์และข้อคิดที่ปรากฏในวรรณคดี สอดคล้องกับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง วรรณคดีสำหรับการจัดการเรียนการสอน ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ประกาศ ณ วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักการและบรรลุมตามจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ว่าที่ร้อยตรี

(รณ วังษ์จินดา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทนำ การอ่านวรรณคดี	๑
จุดมุ่งหมายในการอ่านวรรณคดี	๒
การอ่านเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิต	๓
การอ่านเพื่อรับรสความงามความไพเราะ	๓
การวิจักษ์และการวิจารณ์วรรณคดี	๖
อ่านให้ได้ อ่านให้เป็น	๗
บทที่ ๑ นมัสการมาตาปิตุคุณ และนมัสการอาจารย์คุณ	๙
อ่านให้เป็นจึงจะเห็นความไพเราะ	๑๐
เนื้อหาที่น่าสนใจเรื่องความกตัญญูรู้คุณ	๑๒
ทำนองสวดสรภัญญะที่ไพเราะ	๑๒
คุณค่าของบท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” และ “นมัสการอาจารย์คุณ”	๑๓
นมัสการมาตาปิตุคุณ	๑๕
นมัสการอาจารย์คุณ	๑๖
อธิบายศัพท์และข้อความ	๑๗
ชวนคิดพินิจคุณค่า	๑๙
บทที่ ๒ อีเหนา ตอน ตีกระดูกหมังกุหนิง	๒๐
อันอีเหนาเอามาทำเป็นคำร้อง	๒๑
เพราะรักบุตรสุดสวาทแสนทวี	๒๓
การตีกระดูกนี้ไม่ควรเป็น	๒๕
เดิมแต่มีต่อติดประติษฐ์ไว้	๒๖
บทละครเรื่อง อีเหนา ตอน ตีกระดูกหมังกุหนิง	๓๐
อธิบายศัพท์และข้อความ	๗๑
ชวนคิดพินิจคุณค่า	๗๕

	หน้า
บทที่ ๓ นิทานเวตาลเรื่องที่ ๑๐	๗๖
ความเป็นมาของนิทานเวตาล	๗๘
พระวิกรมมัททยและเวตาล	๗๙
นิทานเรื่องที่ ๑๐	๘๑
คุณค่าของนิทานเวตาล	๘๓
นิทานเวตาลเรื่องที่ ๑๐	๘๕
อธิบายศัพท์และข้อความ	๘๙
ชวนคิดพินิจคุณค่า	๙๐
บทที่ ๔ นิราศนรินทร์คำโคลง	๙๑
พระยศไท่เกิดฟ้า	๙๔
สารสั่งฟ้ากำสรวล	๙๕
ปรุปรุเปรียบเสาวคนธ์ไล่	๙๖
นิราศนรินทร์คำโคลง	๙๗
อธิบายศัพท์และข้อความ	๑๐๐
ชวนคิดพินิจคุณค่า	๑๐๖
บทที่ ๕ หัวใจชายหนุ่ม	๑๐๗
หัวใจชายหนุ่ม : ชีวิตรักของชายหนุ่ม	๑๐๙
หัวใจชายหนุ่ม : การรับวัฒนธรรมตะวันตกของชาวยุโรป	๑๑๑
หัวใจชายหนุ่ม : จดหมายจริงหรืออิงนิยาย	๑๑๒
หัวใจชายหนุ่ม	๑๑๕
อธิบายศัพท์และข้อความ	๑๓๘
ชวนคิดพินิจคุณค่า	๑๔๒
บทที่ ๖ ทุกข์ของชาวนาในบทกวี	๑๔๓
ทุกข์ของชาวนาในบทกวี	๑๔๗
อธิบายศัพท์และข้อความ	๑๔๙
ชวนคิดพินิจคุณค่า	๑๕๐

บทที่ ๗ มงคลสูตรคำฉันท์	๑๕๑
มงคลสูตร	๑๕๒
มงคลสูตรคำฉันท์	๑๕๙
อธิบายศัพท์และข้อความ	๑๖๕
ชวนคิดพินิจคุณค่า	๑๗๐
บทที่ ๘ มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดก	๑๗๑
ความเป็นมาของเรื่องมหาชาติ	๑๗๓
เนื้อเรื่องในมหาชาติ	๑๗๔
มหาชาติสำนวนต่าง ๆ	๑๗๗
มหาชาติภาคกลาง	๑๗๘
มหาชาติภาคเหนือ	๑๗๘
มหาชาติภาคอีสาน	๑๗๙
มหาชาติภาคใต้	๑๗๙
ลักษณะเด่นของมหาชาติในท้องถิ่นต่าง ๆ	๑๗๙
ด้านสำนวนโวหาร.....	๑๗๙
ด้านเนื้อหา.....	๑๘๒
อธิบายศัพท์และข้อความ	๑๘๕
อธิบายศัพท์ในมหาชาติภาคกลาง	๑๘๕
อธิบายศัพท์ในมหาชาติภาคเหนือและภาคอีสาน	๑๘๖
อธิบายศัพท์ในมหาชาติภาคใต้	๑๘๗
ชวนคิดพินิจคุณค่า	๑๘๘
ภาคผนวก ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ ผู้ทรงพระนิพนธ์ และผู้ประพันธ์	๑๘๙
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	๑๙๐
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๙๑
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ	
สยามบรมราชกุมารี	๑๙๒
พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.)	๑๙๓
พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)	๑๙๔
นายนรินทร์วิเบศร์ (อิน)	๑๙๔

การอ่านวรรณคดี

จุดมุ่งหมายในการอ่านวรรณคดี

เมื่อจะหยิบหนังสือวรรณคดีเรื่องหนึ่งขึ้นมาอ่าน ลองพิจารณาว่ามีจุดมุ่งหมายอย่างไร และจะได้อะไรจากการอ่าน

วิทย์ ศิวะศรียานนท์^๑ จำแนกไว้ว่าผู้อ่านวรรณคดีมักจะมีจุดมุ่งหมายต่าง ๆ กันดังนี้

- ๑. อ่านเพื่อความเพลิดเพลินอารมณ์
- ๒. อ่านเพราะชอบว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องกับนิสัยและชีวิตของตน
- ๓. อ่านเพราะชอบว่าเป็นเรื่องที่แปลกและต่างกับที่ตนเคยประสบ
- ๔. อ่านอย่างเพ่งเล็งข้อเท็จจริงเหมือนอ่านตำรา
- ๕. อ่านเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิต
- ๖. อ่านเพื่อรับรสความงามความไพเราะของบทประพันธ์

การอ่านวรรณคดีด้วยจุดมุ่งหมาย ๔ ประการแรกนั้น วิทย์ ศิวะศรียานนท์ มีความเห็นว่าเป็นการพร่องและทำให้ขาดสาระสำคัญไปอย่างน่าเสียดาย วรรณคดีมิใช่สิ่งที่อ่านเพื่อฆ่าเวลา หรือเพื่อความเพลิดเพลิน การอ่านเพื่อความเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว จึงเหมือนกับการกินมะพร้าวเฉพาะน้ำมะพร้าว และทิ้งเนื้ออันอ่อนนุ่มและหวาน

การอ่านเพราะชอบว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องกับนิสัยและชีวิตของตน เป็นการอ่านเพียงเพื่อหาข้อสนับสนุนความคิดเห็นของตน และการอ่านเพราะชอบว่าเป็นเรื่องแปลก ก็เป็นเพียงการอ่านเพื่อหนีชีวิตจริงที่จำเจ ทั้งสองประการนี้เป็นการอ่านอย่างมีอคติ มุ่งเฉพาะสิ่งที่ตนต้องการผลที่ได้จึงไม่มากไปกว่านั้น

ส่วนการอ่านอย่างเจ้าตำราก็ทำให้ขาดประโยชน์แท้จริง เพราะแม้แต่มุ่งสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์แวดล้อม เช่น เวลา สถานที่ และสาเหตุที่กวีแต่งบทประพันธ์นั้น หรือใส่ใจเฉพาะศัพท์และสำนวน จนไม่นำพาต่อเนื้อเรื่อง วรรณคดีของกวีและวรรณศิลป์

การอ่านวรรณคดีเพื่อให้ได้ประโยชน์อย่างแท้จริง คือ **การอ่านเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิต** และ**การอ่านเพื่อรับรสความงามความไพเราะ**ของบทประพันธ์

การอ่านเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิต

ประสบการณ์ของคนเรานั้นมีมากน้อยต่างกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะโอกาสหรือสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน เช่น ผู้ที่อยู่ในชนบทย่อมมีประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติ หรือการทำกสิกรรมและเกษตรกรรมมากกว่าผู้ที่อยู่ในกรุง ประสบการณ์ชีวิตก็ย่อมต่างกันไป ผู้อ่านที่คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมของเมืองกรุง เมื่อได้อ่านเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตชาวชนบท ย่อมทำให้มีความเข้าใจแง่มุมชีวิต

วรรณคดีบางเรื่องมีข้อเตือนใจที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้อ่านได้พิจารณาบททวนการประพฤติปฏิบัติตน และหาทางปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น นับได้ว่าเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตไปในทางเจริญรุ่งเรือง เช่น เมื่ออ่านวรรณคดี เรื่อง มงคลสูตร คำฉันท์ ผู้อ่านจะเข้าใจหลักธรรมที่เป็นมงคลแก่ชีวิต เช่น การไม่คบคนพาล การถือสันโดษ ความกตัญญู ความอดทน

วรรณคดีบางเรื่องไม่ใช่คำสอนตรง ๆ แต่แฝงแง่คิดอยู่ในเนื้อหาให้ผู้อ่านได้นำไปคิดต่อเพื่อประโยชน์ของตน เช่น บทละคร เรื่อง อิเหนา ตอน ศีกกะหมิงกุหนิง เป็นเรื่องราวของพ่อที่รักลูกมาก จนยอมทำทุกอย่างเพื่อให้ลูกได้สมหวัง ทำให้ไม่ทันคิดให้รอบคอบ ในที่สุดก็ต้องสูญเสียทั้งชีวิตของลูกและของตนเอง บทเรียนชีวิตจากวรรณคดีเช่นนี้ เป็นประสบการณ์ทางอ้อมที่ช่วยเพิ่มพูนให้เราเกิดความเข้าใจชีวิตมนุษย์ได้มากขึ้น

การอ่านเพื่อรับรสความงามความไพเราะ

วรรณคดีไทยมีความสัมพันธ์กับคีตศิลป์ หรือศิลปะดนตรี เพราะลีลาของคำประพันธ์เป็นจังหวะมีท่วงทำนองเช่นเดียวกับเสียงดนตรี โดยเฉพาะวรรณคดีมโหรีซึ่งแต่งขึ้นเพื่อใช้แสดงและใช้อ่านด้วยนั้นมีท่วงทำนองและการสรคำให้เหมาะแก่การนำไปขับร้อง ซึ่งนอกจากจะฟังไพเราะแล้ว ยังสอดคล้องกับลีลาการรำที่สวยงามด้วย การอ่านวรรณคดีประเภทนี้จึงทำให้ผู้อ่านได้รับรสความงามความไพเราะของคำประพันธ์

^๑ วิทย์ ศิวะศรียานนท์, วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, ๒๕๐๔), ๒๕๔-๒๕๕.

เคยมีผู้วิจารณ์พระราชนิพนธ์เรื่อง อิเหนา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยว่าเป็นเรื่องที่ยืดเยื้อ กล่าวถึงการอาบน้ำแต่งตัว การเดินทางชมป่าชมไม้ บทเกี้ยวพาราสี ฯลฯ มากเกินไป หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ^๑ จึงมีข้อเสนอแนะว่า วรรณคดีบางเรื่อง เช่น อิเหนา ซึ่งเหมาะสำหรับการอ่านอย่างตีความหรือวิจารณ์นั้น เราต้องคำนึงถึงรูปแบบว่าเป็น บทละครว่า สำหรับแสดงละครใน จึงต้องมีบทสำหรับผู้แสดงได้เน้นลีลาการรำงาม ๆ ประกอบกับการขับร้องอย่างไพเราะ ต่างกับบทละครนอกซึ่งเน้นความสนุกของเนื้อเรื่องด้วยบททะเลาะ ตบตีกัน เป็นต้น ในการศึกษาวรรณคดี นักเรียนจึงควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับ**รูปแบบของวรรณคดี**ว่าแต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทใด เพื่อจะอ่านได้รสทั้งความไพเราะและเนื้อหา รูปแบบของวรรณคดีกำหนดได้ทางหนึ่งจากประเภทของคำประพันธ์ซึ่งแบ่งเป็นร้อยกรองและร้อยแก้ว

๑. ร้อยกรอง คือ คำประพันธ์ที่เรียบเรียงให้เป็นระเบียบตามบัญญัติแห่งฉันทลักษณ์ โดยเน้นจังหวะของเสียงซึ่งเกิดจากการกำหนดจำนวนพยางค์ (ในคำประพันธ์เรียกว่า คำ) เป็นวรรค เป็นบาท หรือเป็นบท การสลับน้ำหนักของเสียงหนักเบา (เรียกว่า ครุ หลุ) การกำหนดระดับเสียง โดยบังคับวรรณยุกต์ การผูกคำคล้องจอง (เรียกว่า สัมผัส) เป็นต้น คำประพันธ์ที่ใช้แต่งร้อยกรอง ได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย วรรณคดีเรื่องหนึ่ง ๆ อาจใช้คำประพันธ์ชนิดเดียวเป็นหลัก เช่น อิเหนา ขุนช้างขุนแผน แต่งเป็นกลอนมหาเวสสันดรชาดก แต่งเป็นร่าย บางเรื่องใช้คำประพันธ์ต่างชนิดระคนกัน เช่น ตะเลงพ่าย แต่งเป็นโคลงและร่าย เรียกว่า ลิลิต กาพย์เห่เรือ แต่งเป็นโคลงและกาพย์ สามัคคีเภท และมัทนะพาธา แต่งเป็นฉันท์และกาพย์ เรียกว่า คำฉันท์ ความรู้เรื่องฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์แต่ละชนิดจะช่วยให้อ่านวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างมีอรรถรสทั้งความไพเราะของคำประพันธ์ และเนื้อหาที่สื่ออารมณ์จากจังหวะ และท่วงทำนองในคำประพันธ์ ตัวอย่างเช่น จิตรปทาฉันท์ ซึ่งมี ๘ วรรค วรรคละ ๔ คำ มีคำครุ (๐) หลุ (๑) สลับกันเป็นจังหวะ ดังนี้

๐ ๑ ๑ ๐	๐ ๑ ๑ ๐
๐ ๑ ๑ ๐	๑ ๑ ๐ ๐
๐ ๑ ๑ ๐	๑ ๑ ๐ ๐
๐ ๑ ๑ ๐	๑ ๑ ๐ ๐

ในเรื่องสามัคคีเภทคำฉันท์ที่ใช้จิตรปทาฉันท์ บรรยายภาพชาวเมืองเวสาลีเมื่อรู้ข่าวศึกดังนี้

ต่างก็ตระหนก	ม่นอกเต้น
ตื่นบมิเว้น	ตละผู้คน
ทั่วบุรคา	มจลาจล
เสียงอลวน	อลเวงไป

เมื่อนักเรียนอ่านคำประพันธ์ข้างต้น โดยออกเสียงให้ได้จังหวะตามฉันทลักษณ์ จะพบว่ามีเสียงไพเราะจากการสลับน้ำหนักเสียงหนักเบาเหมือนเสียงดนตรีและยังมีท่วงทำนองที่บ่งบอกความสับสนวุ่นวายด้วย ถ้อยคำที่กวีสรรมาใช้จึงสื่อความตื่นตระหนก และความหวาดกลัวของชาวเมืองได้ดี กล่าวได้ว่าร้อยกรองของไทยซึ่งมีหลายประเภทนั้นมีลีลาหลากหลาย เหมาะกับท่วงทำนองของเรื่องต่าง ๆ กันไป

๒. ร้อยแก้ว คือ คำประพันธ์ที่ไม่กำหนดบังคับตามฉันทลักษณ์ แต่จะใช้บ้างก็ได้ เพื่อเพิ่มความไพเราะ นอกจากนั้นยังมีการสรรคำใช้เพื่อให้เกิดความสละสลวยไพเราะเหมาะเจาะด้วยเสียงและความหมายเช่นเดียวกับร้อยกรอง ร้อยแก้วมักใช้กับเรื่องที่ต้องการเล่าเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง เช่น นิทานเวตาล หัวใจชายหนุ่ม สามก๊ก หรือเรื่องที่ต้องการให้ความรู้หรือเสนอความคิดเห็น เช่น ไตรภูมิพระร่วง โคลนติดล้อ การอ่านวรรณคดีร้อยแก้วจึงควรพิจารณาถ้อยคำ ภาษา และการดำเนินเรื่องเป็นสำคัญ เพื่อจะได้สกัดเอาเนื้อหาที่เป็นสาระ^๑ ของเรื่องออกมาได้

^๑ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ, **แวนวรรณกรรม** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อ่านไทย, ๒๕๒๙), ๒๒๒–๒๒๓.

^๑ สาร คือ ความหมายที่กวีหรือผู้แต่งต้องการจะสื่อมายังผู้อ่าน ถ้าคำกล่าวใช้สื่อที่แยบยล แฝงสารที่ไม่แจ่มชัด ไม่ทำให้เห็นได้ง่าย ๆ ผู้อ่านก็ต้องเพ่งเล็งใช้ความพยายามอ่านแล้วคิดให้ถี่ เรียกรถอ่านอย่างนี้ว่า การวิจารณ์สาร

การวิจักษ์และการวิจารณ์วรรณคดี

การอ่านวรรณคดีที่แท้จริงคือการพยายามทำความเข้าใจบทประพันธ์ให้ปรุโปร่งและพยายามใช้จินตภาพสร้างสภาพอารมณ์ของกวีขึ้นในจิตใจของเราเพื่อจะได้เข้าถึงสารที่กวีต้องการสื่อ การประพันธ์วรรณคดีเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่ง กวีจะต้องสามารถระบายความรู้สึกของตนโดยใช้ภาษาเป็นสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้มากที่สุด ไม่เพียงแต่แสดงความรู้สึกออกไปเท่านั้น แต่ต้องกลมและโน้มน้าวใจผู้อ่านให้มีความคิดและอารมณ์คล้ายตามกวีได้ด้วย ผู้อ่านจะรับสารของกวีได้โดยพยายามเอาใจกวีมาใส่ใจตน เพื่อให้มีคลื่นในการสื่อสารตรงกัน

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ^๑ มีข้อแนะนำว่า การอ่านหนังสือของกวีคนใด เราต้องอ่านด้วยจิตใจที่สอดคล้องประสานกับกาลสมัยที่หนังสือนั้นแต่งขึ้น เช่น ถ้าเราจะอ่านหนังสือ เรื่อง อิเหนา ด้วยจิตใจของคนใน พ.ศ. นี้แท้ ๆ และจะติว่าหนังสือนั้นไม่ดี เพราะมีการถือชั้นสกุลก็จะผิดหลักการอ่านอย่างยิ่ง และจะทำให้อ่านหนังสือเก่า ๆ ที่แต่งมาเป็นเวลานาน ไม่ได้รสอะไรเลย ผู้อ่านจึงต้องมีจินตนาการสามารถพาตนเข้าไปอยู่ในสภาพสมมุติด้วยสติปัญญา คำว่า สติปัญญา ตามคำแนะนำนี้ตรงกับคำว่า วิจารณ์ญาณ ที่เรามักได้ยินกันบ่อย ๆ ทุกวันนี้ การอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณคือการอ่านแล้วนำไปคิดต่อ ซึ่งเท่ากับเป็นการกลั่นกรองและสกัดเอาคุณค่าที่แท้จริงของวรรณคดีออกมาทั้งคุณค่าทางอารมณ์และคุณค่าทางความคิด ผู้ที่สนใจอ่านวรรณคดีและผู้ศึกษาวรรณคดีส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าวรรณคดีซึ่งเป็นผลงานที่สืบทอดกันมานานนั้นเป็นหนังสือที่มีคุณค่า สมควรที่จะแนะนำให้ผู้อื่นอ่านกันอย่างแพร่หลาย สมควรที่จะให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปรักษาไว้เป็นมรดกวัฒนธรรม และสมควรอ่านอย่างพิถีพิถะเพื่อให้ไปถึงขั้น**การวิจักษ์และการวิจารณ์**

การวิจักษ์วรรณคดี คือ การเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งจนตระหนักในคุณค่าของวรรณคดีเรื่องหนึ่ง ๆ ว่าเป็นงานศิลปะที่ถึงพร้อมเพียงใด มีข้อดีเด่นอย่างไร มีข้อด้อยอย่างไร มีข้อคิดที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงเพียงใด เป็นต้น ความตระหนักดังกล่าวย่อมนำไปสู่ความซาบซึ้งในคุณค่าทำให้เกิดความหวงแหน ต้องการจะรักษาไว้ให้ดำรงเป็นสมบัติของชาติต่อไป ผู้วิจักษ์วรรณคดีจึงจำเป็นต้องอ่านด้วยบทวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ โดยตลอด เพื่อทำความเข้าใจประเด็นสำคัญอันเป็นหลักในการวิจักษ์ เช่น จุดมุ่งหมายของเรื่อง ประเภทของวรรณคดี

สามารถวินิจฉัยสาระ ดีความ รวมถึงวิเคราะห์เรื่องได้ เหล่านี้เป็นทักษะเบื้องต้นที่จะพัฒนาไปสู่การวิจารณ์วรรณคดีต่อไป

ส่วนการวิจารณ์วรรณคดี คือ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณคดี ซึ่งมีอยู่หลายระดับ ในระดับต้น ๆ เป็นการบอกกล่าวความคิดเห็นส่วนตัวว่าชอบหรือไม่ชอบเรื่อง ที่อ่านอย่างไร บางครั้งอาจจะติชมว่าดีหรือไม่ดี แต่ผู้อ่านที่ดีจะต้องไม่หยุดอยู่เพียงนั้น ควรจะถามตนเองต่อไปว่าที่ชอบหรือไม่ชอบ และที่ว่าดีหรือไม่ดีนั้นเพราะเหตุใด เจตนา นาควัชระ^๑ กล่าวว่า การคิดค้นหาเหตุผลมาอธิบายความรู้สึกของตนเองดังกล่าวเป็นขั้นต่อไปของการวิจารณ์วรรณคดี ซึ่งทำให้ขอบข่ายของวรรณคดีวิจารณ์ขยายกว้างออกไปเป็นสื่อกลางระหว่างกวีกับผู้อ่าน ผู้วิจารณ์วรรณคดีที่มีประสบการณ์มากได้อ่านวรรณคดีอย่างหลากหลายและได้แสดงความคิดเห็นในเชิงวิจารณ์ไว้มากแล้ว ย่อมต้องพยายามสร้างหลักบางประการเพื่อใช้ในการวินิจฉัยวรรณคดี ทำให้เกิดหลักวรรณคดีวิจารณ์ แนวต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เช่น วรรณคดีวิจารณ์แบบอิงชีวประวัติของกวี วรรณคดีวิจารณ์แนวจิตวิทยา วรรณคดีวิจารณ์แนวสังคม วรรณคดีวิจารณ์แนวปรัชญา

ความรู้เกี่ยวกับหลักวรรณคดีวิจารณ์ดังกล่าวสมควรจะศึกษาในระดับสูงขึ้นไป เช่น ในระดับอุดมศึกษาเมื่อนักศึกษาได้เรียนรู้ศาสตร์ต่าง ๆ กว้างขวางและลึกซึ้งมากขึ้นแล้ว ในระดับมัธยมศึกษาเน้นการศึกษาวรรณคดีโดยการวิจักษ์และการวิจารณ์อย่างกว้าง ๆ เพื่ออ่านให้เป็น

อ่านให้ได้ อ่านให้เป็น^๒

การอ่านหนังสือนั้น ถ้าอ่านเป็นก็มีประโยชน์มาก ถ้าอ่านไม่เป็นก็มีประโยชน์น้อย แต่ก็ยังดีกว่าไม่อ่านเลย มีวิธีการที่นักเรียนน่าจะใช้ดังต่อไปนี้

- ๑. อ่านเพื่อให้เข้าใจเนื้อเรื่อง
- ๒. เมื่อเข้าใจเนื้อเรื่องแล้ว ก็พิจารณาแยกแยะต่อไปว่ามีข้อความรู้อะไรที่เราอาจจำและนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้บ้าง

^๑ เจตนา นาควัชระ, “วรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษา” ในชุด **วรรณวิทยาการ** ชุมชนบทความทางวิชาการ. (กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๐), ๑.

^๒ ปรับปรุงจากคำแนะนำในการใช้หนังสือเรียนภาษาไทย ชุด **ทักษะสัมพันธ์** ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

๓. มีข้อคิดเห็นอะไรที่ผู้เขียนแสดงไว้ที่น่าจะนำมาคิดนึกต่อไป หรือถกเถียงกันระหว่างเพื่อนในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ได้ตามความคิดนึกของผู้ใหญ่ เช่น ครู หรือผู้ปกครอง

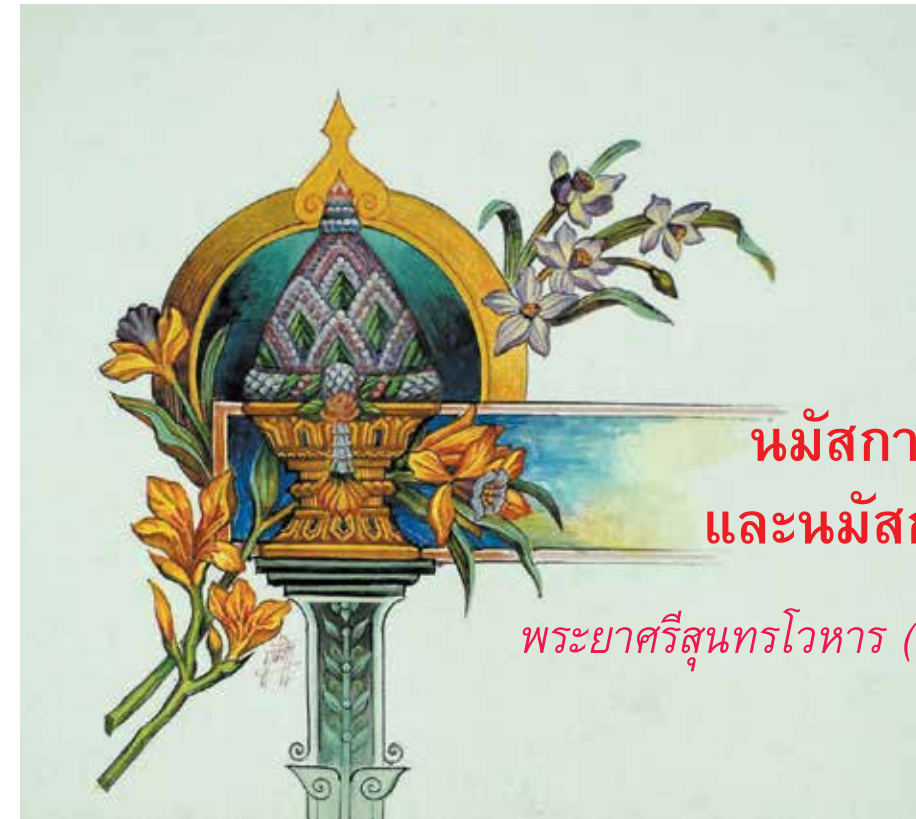
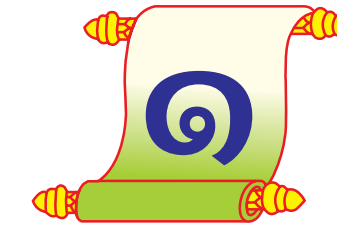
๔. พิจารณาว่าผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายอย่างไร เช่น เพื่อชี้บอกความรู้ ยั่วยุให้คิดเพิ่มเติมต่อไป เตือนสติ ให้คิดชีวิต ยั่วเย้า หรือให้ความบันเทิงใจ หรือผู้เขียนรำพันความในใจของตน เพื่อขอความเห็นใจ หรือแสดงความสามารถในศิลปะการประพันธ์ หรือเป็นไปในทำนองอื่นอย่างไร

๕. เมื่อได้อ่านแล้ว คิดแล้ว ถกเถียงกับเพื่อน ๆ ได้ตามผู้ใหญ่แล้ว เรามีความคิดไปในทางใดจะใช้ความรู้หรือความคิดที่ได้จากการอ่านมาเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของเราเอง หรือเพื่อเพื่อนหรือญาติของเราบ้างได้หรือไม่ อาจทำให้เราบำเพ็ญประโยชน์ให้ประเทศชาติเพิ่มขึ้นหรือไม่

๖. ในการเก็บข้อความรู้และข้อคิดเห็น เราจะพบว่าคนเราจะไม่เข้าใจตรงกัน ไม่คิดเห็นในเรื่องใดตรงกันเสมอไป จะเป็นในเรื่องความไพเราะของกาพย์กลอน หรือในเรื่องความดี ความชั่ว ความควรไม่ควรก็ตาม เราควรรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นไว้เสมอ ในบางโอกาสเราอาจเห็นสอดคล้องกับผู้อื่น ในบางโอกาสเราจะยึดความคิดของเราเองไว้ ความรู้สึก และความคิดเห็นของมนุษย์นั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัยโดยธรรมชาติ เราจึงยังไม่ควรปฏิเสธสิ่งใดเด็ดขาดหรือลงความเห็นเชื่อมั่นในสิ่งใดเด็ดขาด นอกจากได้ใช้เหตุผลหลายด้านหลายทาง แต่ทั้งนี้เราย่อมไม่ประพฤติปฏิบัติไปในทางใดอันจะทำให้เกิดความร้อนใจแก่ตนเองหรือผู้ใด ผู้หนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับเราทั้งที่ใกล้ชิดและห่างไกล

๗. พยายามอ่านทั้งเรื่องที่ย่ายและยาก หนังสือหรืองานเขียนที่อ่านยากนั้น ถ้าเราพ้นจากโรงเรียนไปแล้วก็จะหมดโอกาสอ่านเพราะจะหาผู้ช่วยเหลือให้ความเข้าใจยาก เราจะต้องอ่านหนังสือที่ใช้ภาษาเก่า และที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเพื่อจะได้รู้ว่าภาษาของเราได้เปลี่ยนแปลงมาที่ละเล็กที่ละน้อยอย่างไร ในการอ่านหนังสือเก่า หากเราพยายามเข้าใจชีวิตเก่าของไทยเรา เราก็จะเข้าใจชีวิตปัจจุบันของเราได้แจ่มแจ้งขึ้นว่าเหตุใดเราจึงมีแบบแผนการดำรงชีวิตเช่นนี้ การอ่านหนังสือเก่าทำให้เราเข้าถึงอารมณ์ของบรรพบุรุษของเราและทำให้เราเข้าใจความเสื่อม ความเจริญของชีวิตมนุษย์ในด้านต่าง ๆ

เมื่อนักเรียนอ่านเป็น ตามคำแนะนำข้างต้นแล้ว นักเรียนก็จะเข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของวรรณคดีอันเป็นสมบัติวรรณศิลป์ของชาติไทย

หมัสการมาตาปิตุคุณ
และหมัสการอาจารย์คุณ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

นมัสการมาตาปิตุคุณ และนมัสการอาจารย์คุณ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

คุณแม่หนาหนักเพี้ย	พสุธา
คุณบิตรจุจอา-	ภาคกว้าง
คุณพี่ฟ้างศิขรา	เมรุมาศ
คุณพระอาจารย์อ้าย	อาจสู้สาร

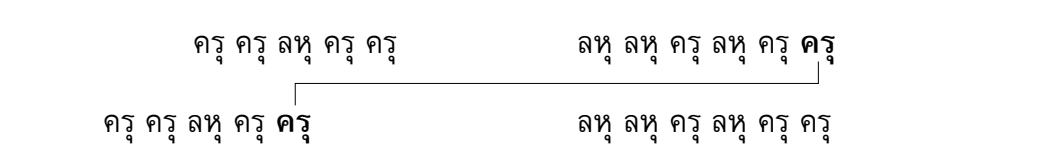
โคลงโลกนิติบทนี้เป็นที่รู้จักของนักเรียนและผู้สนใจอ่านวรรณคดีไทยมาช้านาน เนื้อความในโคลงบทนี้กล่าวบรรยายพระคุณของมารดา บิดา พี่ และครูบาอาจารย์ได้อย่าง กระชับยิ่ง คือ เปรียบพระคุณของมารดากับผืนแผ่นดินที่แผ่กว้าง เปรียบพระคุณของบิดา กับท้องฟ้าอันกว้างใหญ่ เปรียบพระคุณของพี่กับเขาพระสุเมรุอันสูงใหญ่ และเปรียบพระคุณ ของครูกับน้ำอันมากมายในท้องทะเลที่กว้างและลึก

บทร้อยกรองที่เรารู้จักกันดีอีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับพระคุณของบิดามารดาและครู ได้แก่ บท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” และ “นมัสการอาจารย์คุณ” ของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) กวีและปราชญ์สำคัญคนหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ บทร้อยกรองทั้ง ๒ บทแต่งด้วยอินทริวิเชียรฉันท์ ๑๑ หรือที่ผู้แต่งเรียกว่า “อินทระวิเชรฉันท์” จำนวน ๕ บทเท่ากัน

อ่านให้เป็นจึงจะเห็นความไพเราะ

การอ่านบท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” และ “นมัสการอาจารย์คุณ” ได้อย่างถูกต้อง และไพเราะ ผู้อ่านจำเป็นต้องรู้ฉันทลักษณ์ของอินทริวิเชียรฉันท์ก่อนว่าตำแหน่งใดเป็นคำครุ (~) และตำแหน่งใด เป็นคำลหุ (ˊ)

อินทริวิเชียรฉันท์ ๑๑ บทหนึ่งมี ๔ วรรค วรรคหน้า ๕ คำ (ในคำประพันธ์ คำ หมายถึง การเปล่งเสียงครั้งหนึ่ง ๆ หรือพยางค์) วรรคหลัง ๖ คำ และมีคำรับส่งสัมผัสเพียงแห่งเดียว คือ ระหว่างคำสุดท้ายในวรรคที่ ๒ กับคำสุดท้ายในวรรคที่ ๓ ดังปรากฏในแผนผังนี้

การกำหนดคำครุลหุในฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์นั้น มิได้เป็นเพียงข้อบังคับสำหรับผู้แต่งเท่านั้น แต่เป็นแนวทางสำหรับผู้อ่านด้วย ดังจะเห็นได้ว่าการอ่านฉันท์แบบโบราณ คำใดที่อยู่ในตำแหน่งของคำครุ ผู้อ่านต้องลงเสียงหนัก ส่วนคำใดที่อยู่ในตำแหน่งของคำลหุ ก็จะอ่านโดยไม่ลงน้ำหนักเสมอ แม้คำนั้นจะมีเสียงสะกดซึ่งตามหลักถือว่าเป็นคำครุก็ตาม เช่น ในบท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” บทแรกดังนี้

ข้าขอ นบชนกคุณ	ชนนี้ เป็นค้ำมูล
ผู้กอบ นุกุลพูน	ผดุงจบ เจริญวัย

คำว่า “นบ” ในวรรคแรก คำว่า “เป็น” ในวรรคที่ ๒ และคำว่า “(ผ)ดุง” ในวรรคที่ ๔ แม้จะเป็นคำครุแต่ก็นิยมอ่านเสียงเบาหรืออ่านโดยไม่ลงน้ำหนักเสียงเพราะอยู่ในตำแหน่งของคำลหุ

ในบท “นมัสการอาจารย์คุณ” ก็เช่นกัน บทแรกมีข้อความดังนี้

อนึ่ง ข้า คำนับ น้อม	ต่อ พระครูผู้การุญ
โอบเอื้อ และ เจือจุน	อนุสาสน์ ทุกสิ่งสรรพ

คำว่า “คำ(นบ)” ในวรรคแรก คำว่า “ต่อ” ในวรรคที่ ๒ และคำว่า “ทุก” ในวรรคที่ ๔ ต้องอ่านโดยไม่ลงน้ำหนักเสียงเพราะอยู่ในตำแหน่งของคำลหุ

จำนวนคำในวรรคที่กำหนดไว้ว่าวรรคหน้า ๕ คำ วรรคหลัง ๖ คำ ก็เป็นแนวทางสำหรับผู้อ่านอีกเช่นกัน บางวรรคที่กำหนดไว้ให้มี ๕ คำอาจมีคำมากถึง ๖ คำ เช่น “ยัง บ ทราบก็ได้ทราบ” เวลาอ่านก็ต้องอ่านรวบคำที่คำว่า “บ ทราบ” และ “ขจัดเขลาบรรเทาโม” เวลาอ่านก็ต้องอ่านรวบคำที่คำว่า “ขจัด” จึงจะได้รสไพเราะ

เนื้อหาที่น่าสนใจเรื่องความกตัญญูของคุณ

บทร้อยกรองเรื่องนี้เน้นความหมายที่ลึกซึ้งซึ่งกินใจมากกว่าฉันทลักษณ์ บท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” กล่าวถึงการที่บิดามารดาเฝ้าฟูมฟักทะนุถนอมและป้องกันภัยอันตรายให้แก่ลูกน้อยอย่าง “*บคิตยากล่ำปากกาย*” จนกระทั่งลูก “*ได้รอดเป็นกายา*” พระคุณของบิดามารดาจึงยิ่งใหญ่ “*เหลือที่จะแทนทด*” แม้กระทั่งภูเขาและพื้นแผ่นดินที่สูงและกว้างก็ยังไม่ *บ เทียบ บ เทียมทัน*”

ส่วนบท “นมัสการอาจารย์คุณ” กล่าวถึงการที่ครูอาจารย์สอนศิษย์ให้พ้นจากความโง่เขลามัวเมาในสิ่งผิด เพื่อจะได้เป็นคนดีในสังคม ครูเป็นคนที่ “*จิตมากด้วยเมตตา และกรุณา บ เอียงเอน*” จึงสอนศิษย์โดย “*ชี้แจงและแบ่งปัน*” อย่างไม่หวงวิชาความรู้ พระคุณของครูนั้น “*ถือว่าเลิศ ณ แดนไตร*” ผู้ที่เป็นศิษย์จึง “*ควรนีกและตริใน จิตน้อมนิยมชม*”

การสอนให้ลูกของคุณบิดามารดาและสอนให้ศิษย์ของคุณครูบาอาจารย์นั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นในสังคมไม่ว่าสมัยใด เพราะนอกจากจะทำให้ลูกและศิษย์ตระหนักถึงหน้าที่ของตนในการตอบแทนพระคุณของบิดามารดาและครูแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมแก่คนรุ่นใหม่ให้ตระหนักว่าความกตัญญูกตเวทิต่อคุณสมบัติของคนดี

การปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความกตัญญูของคุณเหมาะสมที่จะเริ่มตั้งแต่ในระดับครอบครัว คือ ให้กตัญญูต่อบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดก่อน ได้แก่ กตัญญูต่อบิดามารดา เมื่อคุ้นชินแล้วก็จะรู้จักกตัญญูต่อครูอาจารย์ผู้สั่งสอนและอบรมความรู้ต่าง ๆ ให้ หลังจากนั้นก็ไม่ยากที่จะรู้จักคนอื่น ๆ ผู้มีพระคุณต่อตนต่อไป

ทำนองสวดสรภัญญะที่ไพเราะ

ทำนองสวดสรภัญญะเป็นทำนองสำหรับสวดคำประพันธ์ที่เป็นคำฉันท์ นักเรียนคงจะรู้จักบ้างแล้วจากการสวดบทสรรเสริญพระพุทธรูปที่ขึ้นต้นว่า “*องค์ใดพระสัมพุทธ*” การนำทำนองสรภัญญะมาอ่านบท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” และ “นมัสการอาจารย์คุณ” จะทำให้เกิดความไพเราะและช่วยให้จดจำเนื้อหาของบทประพันธ์ได้ขึ้นใจ นำไปสู่ความเต็มใจซาบซึ้งกับความหมายอันกินใจของบทประพันธ์ดังกล่าว

คุณค่าของบท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” และ “นมัสการอาจารย์คุณ”

บท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” และ “นมัสการอาจารย์คุณ” มีคุณค่าดังต่อไปนี้

๑. ด้านวรรณศิลป์ มีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ สัมผัสสระ เล่นเสียงเบา-หนัก เล่นคำซ้อน และเล่นความของคำที่มีความหมายตรงกันข้าม

การเล่นเสียงสัมผัสทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันของพยัญชนะเสียงเดียวกัน อันก่อให้เกิดความไพเราะ เช่น “*ข้าขอนบชนกคุณ*” มีการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะระหว่างคำว่า “*ข้า*” กับ “*ขอ*” และ “*คุณ*” และระหว่างคำว่า “*นบ*” กับ “*(ช)นก*”

ที่เป็นการเล่นเสียงสัมผัสสระ เช่น “*ตราทนระคนทุกข*” มีการเล่นเสียงสัมผัสสระระหว่างคำว่า “*ทน*” กับ “*(ระ)คน*”

บางวรรคมีทั้งการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะและสระ เช่น “*โอบเอื้อและเจือจุน*” นอกจากจะเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะระหว่างคำ “*โอบ*” กับ “*เอื้อ*” และ “*เจือ*” กับ “*จุน*” แล้วยังเล่นเสียงสัมผัสสระระหว่างคำ “*เอื้อ*” กับ “*เจือ*” อีกด้วย

ที่เป็นการเล่นเสียงเบา-หนัก เช่น “*ฟูมฟักทะนุถนอม*” คำว่า “*ทะนุถนอม*” มีการเล่นเสียง เบา-หนัก-เบา-หนัก ทำให้เกิดความไพเราะของเสียงที่มีน้ำหนักต่างกัน และมีดุลยภาพของเสียง

ที่เป็นการเล่นคำซ้อน เช่น คำว่า “*เทียบเทียบ*” ที่นำมาแยกเป็น ๒ คำแล้วเล่นคำโดยใช้ว่า “*บ เทียบ บ เทียบ*” การนำคำซ้อนมาเล่นคำในลักษณะนี้ นอกจากจะก่อให้เกิดความคมคายในด้านความหมายแล้ว ยังทำให้เกิดความไพเราะของเสียง เบา-หนัก-เบา-หนัก อันเป็นการเล่นกับน้ำหนักของเสียงคำด้วย

นอกจากนั้นยังมีการเล่นความของคำที่มีความหมายตรงข้ามกัน เช่น “*บ ทราบ- ทราบ*” “*บุญ-บาป*”

๒. ด้านจริยธรรม บท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” และ “นมัสการอาจารย์คุณ” เป็นตัวอย่างของการใช้บทประพันธ์เป็นสื่อในการสอนจริยธรรม โดยปลูกฝังให้บุตรธิดาสำนึกในพระคุณของบิดามารดาและปลูกฝังให้ลูกศิษย์สำนึกในบุญคุณของครูอาจารย์ นับเป็นการเริ่มต้นจากการเห็นคุณค่าของคนใกล้ชิดตัวก่อน เมื่อถือปฏิบัติเป็นนิสัยแล้วต่อไปก็จะเห็นคุณค่าของคนอื่น ๆ ด้วย ทำให้เรารู้จักเคารพและยกย่องบุคคลที่พึงเคารพและยกย่องตลอดจนรู้จักแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีคุณต่อเรา

บท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” และ “นมัสการอาจารย์คุณ” แม้จะเป็นเพียงบทประพันธ์ ขนาดสั้นแต่ก็มีคุณค่าอยู่มากดังกล่าวแล้ว สมควรที่นักเรียนจะอ่านอย่างพิจารณาความหมาย ทุกวรรคทุกตอนและอาจนำมาสวดเป็นทำนองสรภัญญะ เพื่อให้ความไพเราะของท่วงทำนอง ช่วยสื่อความหมายได้อีกทางหนึ่ง

นมัสการมาตาปิตุคุณ

ข้าขอนบชนกคุณ	ชนนี้เป็นเถ้ามูล
ผู้กอบนุกุลพูน	ผดุงจวบเจริญวัย
พุ่มพักทะนุถนอม	บ บำราศนิราไกล
แสนยากเท่าไร ๑	บ คิดยากลำบากกาย
ตราทนระคนทุกข์	ถนอมเลี้ยง ฤ รั้ววาย
ปกป้องซึ่งอันตราย	จนได้รอดเป็นกายา
เปรียบหนักชนกคุณ	ชนนี้คือญาติ
ใหญ่พื้พสุธา	ก็ บ เทียบ บ เทียมทัน
เหลือที่จะแทนทด	จะสนองคุณนัณฑ์
แท้นุชในยอัน	อุดมเลิศประเสริฐคุณ ๒

๑ อ่านว่า เท่าไรไร
๒ บทอาขยานบทหลัก สำหรับช่วงชั้นที่ ๔

นมัสการอาจารย์คุณ

อึ้งข้าค่านับน้อม
 โอบเอื้อและเจือจุน
 ยัง บ ทราบก็ได้ทราบ
 ชี้แจงและแบ่งปัน
 จิตมากด้วยเมตตา
 เหมือนท่านมาแกลังเกณท์
 ขจัดเขลาบรรเทาโม-
 กังขา ณ อารมณฺ์
 คุณส่วนนี้ควรนับ
 ควรนึกและตรึกใน
 ต่อพระครูผู้การุญ
 อนุสาสน์ทุกสิ่งสรรพ
 ทั้งบุญบาปทุกสิ่งอัน
 ขยายอรรถให้ชัดเจน
 และกรุณา บ เอียงเอน
 ให้ฉลาดและแหลมคม
 หะจิตมีดที่งุนงม
 ก็สว่างกระจ่างใจ
 ถือว่าเลิศ ณ แดนไตร
 จิตน้อมนิยมชม^๑

^๑ บทอาขยานบทหลัก สำหรับช่วงชั้นที่ ๔

๑

อธิบายศัพท์และข้อความ

กอบ	คือ ประกอบ
กังขา	ความเคลือบแคลง ความสงสัย
แกลัง	ตั้งใจ จงใจ
คุณานันต์	คุณมาก มาจากคำว่า คุณ + อนันต์
งุนงม	หลงเชื่อโดยไม่มีเหตุผล
ชนกคุณ	พระคุณของพ่อ (ชนก แปลว่า พ่อ)
ชนนี	แม่
แดนไตร	โลกทั้ง ๓ ในทางวรรณคดี ได้แก่ โลกสวรรค์ มนุษย์ และบาดาล
ตราก	ทนทำอย่างไม่คิดถึงความยากลำบาก มักใช้เป็นคำช้อนว่า ตรากตรา
ตรึก	คิด นึก
นมัสการ	การกราบ การคารวะ การไหว้
นิราไกล	ไม่จากไปไกล คำว่า นิรา แปลว่า ไม่
นุกูล	เกื้อกูล สงเคราะห์ มาจากคำว่า อนุกูล
บุชไนย	ควรบูชา พึงบูชา ความหมายนี้เป็นอย่างเดียวกับ คำว่า บุชไนย
บําราศ	จากไป
ปิตุ	บิดา
พสุณธรา	แผ่นดิน
มาตา	มารดา
โมหะ	ความหลง ความเขลา ความโง่
ระคน	ปน ปะปน

วิเคราะห์เนื้อหา

๑. ถอดคำประพันธ์บท “นมัสการมาตาปิตุคุณ” และ “นมัสการอาจารย์คุณ” โดยใช้สำนวนภาษาของตนเอง
๒. วิเคราะห์ลักษณะเด่นของบทประพันธ์ในด้านรูปแบบ และศิลปะการประพันธ์ตามความคิดเห็นของตนเอง พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายให้เห็นจริง
๓. คำประพันธ์ทั้งสองบท มีเนื้อหาที่เน้นย้ำให้ตระหนักในเรื่องใดสำคัญที่สุดจงอภิปราย และยกตัวอย่างให้เห็นจริง
๔. บท “นมัสการอาจารย์คุณ” กล่าวถึงความสำคัญของครูอาจารย์ว่าอย่างไร และศิษย์ควรปฏิบัติต่อครูอาจารย์อย่างไร

พิจารณาภาษาการประพันธ์

๑. เปรียบเทียบลักษณะคำประพันธ์อินทรวีเชียรฉันท์กับกาพย์ยานี โดยเขียนแผนผังประกอบคำอธิบาย
๒. อ่านทำนองเสนาะบทนมัสการมาตาปิตุคุณและบทนมัสการอาจารย์คุณ และฝึกสวดทำนองสรภัญญะเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล

อนุสาสน์ อรรถ อาจารย์คุณ	คำสั่งสอน ในที่นี้ใช้ในความหมายว่า สอน เนื้อหาความ พระคุณของครู “อาจารย์” เป็นคำบาลี ตรงกับคำสันสกฤตว่า <i>อาจารย์</i> ซึ่งไทยใช้ว่า อาจารย์
--------------------------------	---